

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ТОРГІВЛІ ВИКИДАМИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ:
ДОСВІД ЄС І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ****LEGAL REGULATION OF GREENHOUSE GAS EMISSIONS TRADING:
EU EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

Лозо О.В., к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0002-2789-533X

Троян А.О., студентка IV курсу
факультету права та економічної безпеки

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0008-9876-1292

У статті досліджено ключову роль правового регулювання у скороченні викидів парникових газів як необхідної умови для ефективного вирішення глобальної кліматичної кризи. Зазначається, що надмірне накопичення цих газів спричиняє глобальне підвищення температур, порушення кліматичних систем та збільшення частоти екстремальних погодних явищ.

Авторами приділено увагу детальному аналізу досвіду Європейського Союзу, який є світовим лідером у впровадженні вуглецевого ціноутворення. Розглянуто функціонування Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS), побудованої за принципом «cap-and-trade», що охоплює значну частку викидів парникових газів у ЄС та призвела до суттєвого їх скорочення в охоплених секторах упродовж останніх років. Також проаналізовано стратегічні ініціативи ЄС, зокрема Європейський Зелений Курс та пакет «Fit for 55», що мають на меті досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року.

Окремо висвітлено роль Механізму вуглецевого коригування на кордонах (CBAM) як інструменту для мінімізації «вуглецевого витоку» та стимулювання третіх країн до підвищення власних екологічних стандартів.

У статті виокремлено переваги та недоліки впровадження вуглецевого ціноутворення в Україні в контексті євроінтеграції та повоєнного відновлення. До недоліків віднесено економічні ризики, пов'язані з виплатами за механізмом CBAM, які можуть становити значні суми для металургійного сектору у відповідному році. До переваг включено можливість трансформації цих потенційних втрат у внутрішній інвестиційний капітал для фінансування зеленого відновлення, якщо національна СТВ буде запущена вчасно. Наголошено, що для забезпечення повноцінної роботи системи моніторингу, звітності та верифікації (M3B), яка є критичною технічною передумовою створення системи торгівлі викидами, потрібен перехідний період тривалістю кілька років.

Ключові слова: система торгівлі викидами, EU ETS, парникові гази, кліматична політика ЄС, механізм вуглецевого коригування на кордоні (CBAM), декарбонізація, Fit for 55, Європейський зелений курс, екологічне право, євроінтеграція.

The article examines the key role of legal regulation in reducing greenhouse gas emissions as a necessary condition for effectively addressing the global climate crisis. It notes that excessive accumulation of these gases causes global warming, disruption of climate systems, and an increase in the frequency of extreme weather events.

The authors focus on a detailed analysis of the experience of the European Union, which is a world leader in the implementation of carbon pricing. The functioning of the EU Emissions Trading System (EU ETS), based on the cap-and-trade principle, which covers approximately all emissions in the EU and has ensured a reduction in emissions in these sectors by more than over the period, is considered. The EU's strategic initiatives, in particular the European Green Deal and the Fit for 55 package, which aim to achieve climate neutrality by 2050, are also analysed.

The role of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) as a tool for minimising carbon leakage and encouraging third countries to raise their own environmental standards is highlighted separately.

The authors highlight the advantages and disadvantages of introducing carbon pricing in Ukraine in the context of European integration and post-war recovery. The disadvantages include the economic risks associated with CBAM payments, which could amount to millions of dollars for the metallurgical industry per year. The advantages include the possibility of transforming these potential losses into domestic investment capital to finance green recovery if the national ETS is launched on time. The need for years for the full functioning of the monitoring, reporting and verification (MRV) system as a critical technical prerequisite for the ETS is emphasised.

Key words: emissions trading system, EU ETS, greenhouse gases, EU climate policy, Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), decarbonization, Fit for 55, European Green Deal, environmental law, European integration.

Постановка проблеми. Глобальні кліматичні зміни стали однією з найсерйозніших загроз для існування людства, а надмірне накопичення парникових газів у атмосфері – основним чинником, який її зумовлює. Незважаючи на міжнародні домовленості, зокрема Паризьку угоду 2015 р., темпи скорочення викидів залишаються недостатніми для досягнення цілей зі стримування зростання середньої температури. Це свідчить про потребу у більш ефективних механізмах правового регулювання, які б забезпечували не лише екологічний, а й економічно збалансований підхід до декарбонізації. Відсутність таких дієвих інструментів загрожує не лише поглибленням кліматичної кризи, але й посиленням нерівності між держа-

вами з різними рівнями розвитку, що перешкоджає досягненню глобальної кліматичної справедливості.

Водночас, правове регулювання у сфері скорочення викидів потребує системності, прозорості та довгострокової перспективи. Виклики, з якими стикаються країни, полягають у поєднанні екологічних цілей із забезпеченням конкурентоспроможності економіки, соціальної стабільності та енергетичної безпеки. Тому надзвичайно актуальним є дослідження досвіду Європейського Союзу у формуванні та реалізації комплексної системи правового регулювання вуглецевого ціноутворення, яка стала зразком для міжнародної спільноти. Особливого значення цей досвід набуває для України, що перебуває у процесі

євроінтеграції, особливо для післявоєнного відновлення, адже створення ефективної національної системи торгівлі викидами може стати ключовим фактором її «зеленого» економічного розвитку.

Мета цієї статті. Метою статті є дослідження ролі правових механізмів у скороченні викидів парникових газів на прикладі досвіду Європейського Союзу та оцінка перспектив впровадження аналогічних інструментів в Україні в контексті євроінтеграційних процесів і післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього століття люди викидали в атмосферу великий обсяг парникових газів, посилюючи природний парниковий ефект, який забезпечує тепловий баланс планети. Надмірне накопичення таких газів призвело до чималих викликів для міжнародної спільноти: від глобального підвищення середньорічних температур, порушення кліматичних систем до збільшення частоти екстремальних погодних явищ. Зміни клімату, спричинені зростанням концентрації парникових газів, мають серйозні наслідки не лише для довкілля, але й для економіки, здоров'я людей та продовольчої безпеки. Підвищення температури веде до танення льодовиків, зниження рівня врожайності, втрати біорізноманіття й загрози населеним пунктам прибережних зон через підняття рівня океану.

У цих умовах скорочення викидів парникових газів є ключовою глобальною метою, що потребує як технологічних рішень – розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, переходу на низьковуглецеві технології – так і чіткої правової бази, яка створить юридичні зобов'язання для держав, підприємств і громадян, сприятиме прозорості звітності, контролю за виконанням кліматичних зобов'язань і забезпечить поступовий перехід до сталої, екологічно безпечної економіки. Таким чином, скорочення викидів і належне правове регулювання цього процесу є необхідними умовами для ефективного вирішення глобальної кліматичної кризи.

Суттєві кроки у створенні ефективного правового регулювання викидів парникових газів зробив Європейський Союз (далі – ЄС). Відтак, система торгівлі викидами Європейського Союзу (далі – EU ETS), заснована у 2005 році, стала першою у світі міжнародною системою торгівлі викидами. Управління та діяльність цією системою визначаються Директивою ЄС щодо торгівлі викидами 2003/87/ЄС, яка є основним документом у цій сфері. Мета Директиви полягає в рентабельному та економічно вигідному досягненні науково обґрунтованого рівня скорочення викидів парникових газів, необхідного для запобігання небезпечним змінам клімату [1, с. 6].

EU ETS успішно пройшла кілька фаз розвитку. Наразі вона функціонує у Четвертій фазі (2021–2030), яка є ключовою для досягнення амбітних цілей Європейського зеленого курсу та пакета «Fit for 55». Згідно з останніми регуляторними змінами, нова ціль на 2030 рік для всього обсягу, охопленого ETS, встановлена на рівні 62% скорочення викидів порівняно з рівнями 2005 року. Відтак, наразі EU ETS охоплює приблизно 40% усіх викидів парникових газів в ЄС, до яких входять приблизно 10 000 великих енергетичних та промислових установок, а також авіаперевезення всередині ЄС. Починаючи з 2024 року, до системи включено й частину викидів морського транспорту, що свідчить про її динамічний розвиток та поступове розширення сфери застосування [2; 3].

Така амбітність EU ETS зумовлена особливостями її функціонування. Зокрема, в її основу покладено *принцип «cap-and-trade»* (капітальне обмеження та торгівля). Його суть полягає в тому, що встановлюється загальний ліміт на викиди парникових газів для великих промислових та енергетичних підприємств. Цей ліміт конвертується у дозволи, якими підприємства можуть торгувати у разі здійснення меншого викиду парника газів (як захід еко-

номічного стимулювання). Якщо викиди збільшуються, то відповідне підприємство вимушене купляти додаткові дозволи. За допомогою такого механізму відбувається стимулювання суб'єктів господарювання скорочувати викиди парникових газів від своєї діяльності. Більш того для мінімізації ризику «вуглецевого витоку» (релокації виробництв поза межі ЄС), підприємства отримують певну квоту дозволів на викиди безоплатно. Варто зазначити, що обсяг таких дозволів з часом знижується. Значна їх частина реалізується через механізм аукціонів, зібрані кошти з яких є джерелом фінансування екологічних та кліматичних ініціатив або можуть бути спрямовані на компенсацію втрат найбільш вразливим секторам економіки [4, с. 10].

EU ETS вимагає від учасників сплачувати за викиди, стимулюючи їх до впровадження ефективних технологій для скорочення забруднення. Такі правила стають фундаментом для досягнення міжнародної кліматичної справедливості завдяки механізмам на кшталт вуглецевого коригування на кордонах (CBAM), яке вирівнює умови для імпортованої продукції з держав з менш суворими кліматичними умовами. Ще однією особливістю функціонування системи є щорічне скорочення загальних лімітів на викиди, що створює постійну стимулюючу динаміку для промислового та енергетичного секторів до пошуку інноваційних рішень, що сприяє досягненню середньострокових і довгострокових кліматичних цілей ЄС. Крім того, усі учасники EU ETS зобов'язані регулярно і точно звітувати про свої викиди. Для гарантування достовірності даних і запобігання маніпуляціям звіти підлягають обов'язковій перевірці незалежними акредитованими органами [4, с. 11–12]. Таким чином, запровадження системи торгівлі викидами (далі – СТВ) в ЄС стало одним із найефективніших інструментів боротьби з кліматичними змінами, поєднуючи екологічні та економічні підходи. Її гнучкість, економічна доцільність і здатність стимулювати інновації створили підґрунтя для глибоких трансформацій у сфері кліматичної політики ЄС.

Позитивний досвід ЄС надихнув окремі держави-члени впроваджувати національні системи або адаптувати європейську модель до власних реалій. Так, в *Австрії* з 2022 року діє національна система торгівлі викидами, що доповнює загальноєвропейський механізм. Її особливістю є поступове підвищення ціни на вуглець, починаючи з 30 євро за тону CO₂, з подальшим щорічним зростанням. Зібрані кошти спрямовуються на компенсаційні програми для населення та розвиток зелених технологій. У результаті держава не лише забезпечує поступове скорочення викидів, але й підтримує енергетичний перехід без соціальних потрясінь [5].

Загалом впровадження EU ETS дало відчутні результати для всього Європейського Союзу. За даними Єврокомісії, з 2005 по 2023 роки обсяг викидів у секторах, охоплених системою, скоротився більш ніж на 40%. Це стало не лише доказом ефективності ринкового підходу, а й підтвердженням можливості досягнення кліматичних цілей без шкоди для конкурентоспроможності економіки [4, с. 10]. Таким чином, позитивний досвід ЄС і його держав-членів загалом продемонстрував, що СТВ може слугувати потужним інструментом для поступового переходу до низьковуглецевої економіки, забезпечуючи баланс між екологічною відповідальністю, ефективністю та соціальною стабільністю.

Попри запровадження EU ETS, прагнення ЄС у регулюванні викидів не обмежилось лише цією системою, на сьогодні продовжується впровадження нових кліматичних та екологічних реформ. Так, у 2019 році задля досягнення цілі Паризької угоди 2015 р. та реалізації цілей сталого розвитку, Європарламентом було представлено Європейський Зелений Курс (далі – ЄЗК), який має на меті претворити Європу на перший у світі кліматично-нейтральний континент до 2050 року. До цільових орієнтирів

ЄЗК входять розвиток економічної стійкості, паралельне покращення стану здоров'я та якості життя населення, а також ефективне вирішення нагальних екологічних та кліматичних викликів [6].

Оскільки це досить глобальні цілі, було розроблено низку фундаментальних підзавдань для їх досягнення. Зокрема, передбачається поступовий розвиток відновлювальних джерел енергії, що, у свою чергу, призведе до припинення використання вугілля та газу. При цьому, такий перехід має відбуватися із залученням споживачів і створенням для них відчутних переваг. Наприклад, програми фінансової підтримки домогосподарств у підвищенні енергоефективності житла здатні одночасно знизити витрати на електроенергію та позитивно вплинути на стан довкілля. Крім того, було визначено, що має відбутися перехід до стійкої продовольчої системи. Заходи передбачають просування здорового харчування, скорочення використання пестицидів та антимікробних препаратів, а також розширення органічного сільського господарства. Згідно з пропозицією Європейської комісії щодо Спільної сільськогосподарської політики (далі – САП) на 2021-2027 роки, щонайменше 40% загального бюджету САП та не менше 30% коштів Фонду морського рибальства планується спрямувати на реалізацію кліматичних ініціатив [6].

Розуміючи важливість наявності інвестицій для досягнення поставлених завдань, в рамках ЄЗК було запропоновано «Інвестиційний план сталого розвитку Європи», який має забезпечити перехід до кліматично нейтральної економіки. Більш того, у 2021 р. було представлено Європейський кліматичний закон, який закріплює досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року у вигляді юридичного зобов'язання. Закон передбачає скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року та встановлює граничний рівень викидів CO₂ – 225 мільйонів тон [6].

У межах Зеленого курсу започатковано Європейський кліматичний пакт, який покликаний залучити громадян, громади та організації до спільних кліматичних дій. Для координації дій створено платформу Count Us In, що об'єднує тих, хто прагне зробити внесок у боротьбу зі зміною клімату. Ідея Пакту полягає в тому, що жодна дія не є занадто малою, якщо вона сприяє спільній меті — збереженню планети [6]. Отже, Європейський Зелений курс став логічним продовженням кліматичної політики ЄС та визначив новий етап у досягненні кліматичної нейтральності.

Заходи щодо досягнення кліматичної нейтральності не обмежилися ЄЗК, адже після набрання чинності Європейського кліматичного закону було представлено комплекс законодавчих ініціатив спрямованих на скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% у вигляді регуляторного пакету «Fit for 55». Серед головних нововведень було передбачено реформування EU ETS, зокрема створення нової системи ETS для будівель та автомобільного транспорту. Крім того, запропоновані положення стосувались і визначення національних зобов'язань щодо скорочення викидів у секторах, не охоплених EU ETS, та регулювання землекористування, лісового господарства і сільського господарства [7].

Одним із найважливіших питань, що були врегульовані «Fit for 55», є створення механізму вуглецевого коригування на кордоні – Carbon Border Adjustment Mechanism (далі – CBAM), який виступає інструментом для мінімізації «вуглецевого витоку», що виникає під час релокації європейських підприємств до країн із менш жорсткими екологічними стандартами. Як наслідок, це призводить до зростання глобальних викидів без фактичного зниження їх у ЄС, нівелюючи зусилля Союзу. З огляду на це, функціонування CBAM покликане вплинути на імпорт енергетичних товарів до ЄС, для яких ризик вуглецевого витоку

є найвищим. На сьогодні CBAM поширюється на імпорт цементу, чавуну сталі, алюмінію, добрив, електроенергії та водню [8, с. 2].

Важливо зазначити, що імплементація CBAM у європейське законодавство має поетапний характер, який відображається у тому, що є перехідна фаза та перехід до постійного режиму регулювання з 2026 року. На перехідному етапі основною вимогою до імпортерів є квартальне звітування до Реєстру CBAM. Звіти повинні містити інформацію щодо обсягів імпортованих товарів, які охоплюються CBAM, та обсягів вбудованих у них викидів парникових газів, що свідчить про посилення вимог до точності звітності. Протягом перехідної фази виробники CBAM-товарів у третіх країнах, включаючи виробників електроенергії, можуть добровільно надавати імпортерам ЄС дані про свої фактичні коефіцієнти викидів, що дає можливість використовувати точні дані замість стандартних значень. З січня 2025 року відбувся запуск добровільного порталу для виробників з третіх країн, що полегшить пряму передачу даних про викиди та сплачену внутрішню ціну вуглецю декларантам в ЄС [9].

З 1 січня 2026 року CBAM переходить до повноцінного функціонування, що передбачає введення фінансового коригування. На цьому етапі імпортери повинні будуть шорочу купляти та здавати в обіг Сертифікати CBAM у кількості, еквівалентній обсягу вбудованих викидів парникових газів в імпортованих товарах. Вартість цих сертифікатів встановлюється відповідно до ціни вуглецю в EU ETS, хоча будь-яка ціна вуглецю, вже сплачена у країні походження, буде вирахувана. Для здійснення імпорту товарів, що регулюються CBAM, імпортери повинні будуть отримати статус уповноваженого декларанта CBAM, заявки на який можуть подаватися починаючи з березня 2025 року [8, с. 4].

Отже, здійснення комплексного підходу для досягнення кліматичної нейтральності шляхом законодавчих ініціатив та інвестиційних програм значно покращило екологічну ситуацію, а також призвело до скорочення викидів у секторах, охоплених EU ETS, на понад 40% з 2005 по 2023 роки, одночасно стимулюючи економічні інновації та перехід до «зеленої» економіки. Для економіки ЄС це означає трансформацію, що забезпечує баланс між екологічною відповідальністю та конкурентоспроможністю. На інші країни поза межами ЄС ці заходи впливають через CBAM, яка вирівнює умови для імпортованої продукції і покликана мінімізувати «вуглецевий витік», фактично стимулюючи треті країни до підвищення власних екологічних стандартів та запровадження ціноутворення на вуглець.

Кліматична політика та запровадження вуглецевого ціноутворення в Україні є невід'ємною складовою національних зобов'язань, що випливають з Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Ці питання набувають особливої важливості в контексті повномасштабної війни, оскільки вони визначають умови доступу українського експорту до європейського ринку та слугують основою для стратегії післявоєнного відновлення промисловості.

Основним законодавчим актом для створення національного вуглецевого ринку є Закон України № 377-IX «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12 грудня 2019 року. Цей Закон забезпечує гармонізацію українських процедур з європейськими стандартами. Положеннями цього Закону встановлюються чіткі інституційні та процедурні вимоги. Наприклад, визначено основних суб'єктів, таких як оператор установки та верифікатор. Ключові процедури включають створення оператором плану моніторингу, подання звіту про викиди, проходження верифікації та отримання верифікаційного звіту, який може містити висновок «задовільний» або «незадовільний». Центральну роль у забезпеченні прозорості та контролю відіграє Єдиний реєстр

з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, який призначений для зберігання всіх ключових документів та відомостей, включаючи заяви про реєстрацію, плани моніторингу (зі змінами), звіти оператора, звіти про вдосконалення та верифікаційні звіти [10; 11].

8 січня 2025 року Верховна Рада України внесла зміни до Закону «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів», відновивши обов'язкове застосування системи моніторингу, звітності та верифікації (далі – МЗВ) викидів парникових газів. Хоча система МЗВ діяла в Україні з 2021 року, під час дії воєнного стану її використання стало добровільним. Повернення до обов'язкового режиму МЗВ є важливим і практичним кроком для реалізації СТВ [13].

Крім Закону № 377-IX, 21 лютого 2025 року Кабінет Міністрів України затвердив План заходів щодо впровадження національної системи торгівлі квотами, що втілено у відповідному Розпорядженні. Це рішення підтвердило значний перегляд строків впровадження СТВ, оскільки початкові довоєнні плани були скориговані через війну. Нові терміни вважаються обґрунтованими з огляду на вимушену перерву у впровадженні МЗВ, а також той факт, що значна частина підприємств знаходиться в зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях [12; 13].

На підставі аналізу Розпорядження КМУ №146-р можна дійти висновку, що у держави в особі її відповідних органів є розуміння необхідності послідовності, проте ключові експертні оцінки, засновані на досвіді ЄС та позиції бізнес-асоціацій, вказують на критичну технічну передумову: для встановлення об'єктивної базової лінії викидів, потрібної для СТВ, необхідний мінімум у 2–3 роки повноцінного функціонування МЗВ, що включає збір та верифікацію достовірних даних, після припинення або скасування воєнного стану [13; 14].

Впровадження національної СТВ в умовах воєнного часу стикається з низкою внутрішніх проблем. По-перше, українська економіка ослаблена, і підприємства мають вкрай обмежений доступ до фінансових ресурсів та інвестицій, необхідних для декарбонізації. Без активної підтримки держави або міжнародних фінансових інституцій реалізація плану запуску СТВ буде надзвичайно складною. Попри це, експерти вказують на відсутність чіткої скоординованості між етапами відновлення звітності МЗВ, пілотною та повноформатною фазами СТВ. Запуск системи вимагає складних розрахунків параметрів, включаючи визначення загального обсягу квот, правил їх розподілу та проведення аукціонів. Невизначеність механізмів взаємодії між численними інституціями, залученими до створення СТВ, а також відсутність продуманого механізму участі бізнесу та недостатнє кадрове забезпечення державних органів кваліфікованими фахівцями, створюють інституційні ризики, які з великою ймовірністю можуть призвести до значних затримок у прийнятті необхідного вторинного законодавства, незалежно від оптимістичних термінів, затверджених Дорожньою картою [14].

Крім того, є певні економічні ризики, пов'язані із запровадженням СВМ для України. Через блокаду морських портів та логістичну близькість, ЄС став основним торговельним партнером, куди спрямовується понад 50% українського товарного експорту. За результатами 2024 року, 14.5% експорту до ЄС підпадало під дію СВМ. Найбільш критичний удар очікується по металургійному сектору, який є традиційно експортно-орієнтованим. У 2024 році ця сфера забезпечила 7.2% ВВП країни та 15.4% загального експорту. Введення СВМ збільшить витрати, зменшить конкурентоспроможність продукції та змусить підприємства до вимушеної переорієнтації на інші ринки. Прогнозовані СВМ-платежі для українського чавуну та сталі у 2026 році можуть становити \$311 млн. Загальні втрати експорту металургії до 2030 року прогноуються на рівні \$1.6 млрд, включаючи прокат (\$899 млн), ста-

леві напівфабрикати (\$558 млн) та чавун (\$96 млн). До 2030 року експорт цементу, добрив та окремих видів сталі може стати неконкурентоспроможним через високу вуглецеємність виробництва та необхідність сплати значних СВМ-платежів [15].

У випадку, якщо недосконалість інституційної системи не дозволить Україні запустити функціонуючу СТВ до 2026 року, експортери гарантовано зіткнуться з необхідністю сплати повного обсягу СВМ-платежів. Виведення значних фінансових ресурсів з країни призведе до зменшення внутрішніх інвестиційних можливостей, необхідних для проведення декарбонізації. Таким чином, інституційна слабкість прямо посилює економічний ризик, що робить українську промисловість менш конкурентоспроможною [15].

Незважаючи на значні ризики та виклики, пов'язані з імплементацією вуглецевого регулювання, його запровадження відкриває низку стратегічних та геополітичних переваг для України. Перш за все, демонстрація прихильності України до гармонізації кліматичного законодавства з ЄС відкриває доступ до спеціалізованих міжнародних фондів, грантів та пільгового кредитування, які є життєво необхідними для фінансування великомасштабного післявоєнного відновлення [16].

Один із найбільш вагомих аспектів запровадження СТВ полягає у трансформації фінансового тягаря СВМ на внутрішній інвестиційний капітал. Якщо функціонуюча СТВ буде відсутня, прогнозовані СВМ-платежі, які можуть сягнути \$311 млн для металургійної галузі у 2026 році, будуть безповоротно втрачені для національної економіки, надходячи безпосередньо до бюджету ЄС. Вчасний запуск СТВ дозволить перетворити ці потенційні втрати на внутрішні доходи від аукціонів квот. Це є стратегічною можливістю для створення національного фонду зеленого відновлення, фінансування якого забезпечується за рахунок вуглецевого ціноутворення, зменшуючи залежність від суто зовнішньої допомоги [15].

Функціонування національної СТВ також впливає на інтеграційний процес України у європейський ринок. Відтак, це не тільки прискорить декарбонізацію, але й підвищить надійність, прозорість та міжнародну довіру до українських ринкових та регуляторних механізмів [17].

Варто наголосити на прихованій, але досить важливій перевазі, яка стосується агропромислового сектору. Хоча СВМ безпосередньо охоплює лише окремі, вуглецеємні товари, українське законодавство у сфері управління викидами парникових газів, розроблене відповідно до Угоди про Асоціацію, вже поширюється на частину агропродовольчого бізнесу. Ті компанії в агросекторі, які завчасно почнуть впроваджувати оцінку вуглецевого сліду та адаптуватися до вимог МЗВ, отримають значну конкурентну перевагу, що критично важливо для підготовки до майбутнього розширення СВМ або впровадження аналогічних європейських вимог щодо стійкості, які стосуються, наприклад, землекористування, біометану та сільського господарства загалом [18].

Висновки. Правове регулювання скорочення викидів парникових газів є не лише екологічною, а й економічною категорією, яка визначає конкурентоспроможність держав і підприємств у глобальній економіці. Європейська система торгівлі викидами (EU ETS), доповнена Механізмом вуглецевого коригування на кордонах (СВМ), продемонструвала ефективність поєднання ринкових інструментів з нормативним регулюванням. Її запровадження забезпечило суттєве скорочення викидів і одночасно стимулювало інноваційний розвиток промисловості, створюючи умови для сталого економічного зростання. Європейський досвід довів, що успішна кліматична політика можлива лише за умов належного моніторингу, звітності, верифікації та чіткої відповідальності суб'єктів господарювання.

Для України цей досвід має стратегічне значення. Вчасне впровадження національної системи торгівлі

викидами та забезпечення повноцінного функціонування системи моніторингу, звітності та верифікації можуть не лише мінімізувати фінансові ризики, пов'язані з СВАМ, але й перетворити потенційні втрати на внутрішній інвестиційний ресурс для фінансування «зеленого» віднов-

лення. Таким чином, розвиток правового регулювання у сфері скорочення парникових газів в Україні повинен стати невід'ємною складовою євроінтеграційної стратегії, спрямованої на формування конкурентоспроможної, низьковуглецевої та екологічно відповідальної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. СТБ ЄС 101: посібник для початківців із системи торгівлі викидами ЄС. *LIFE ETX*. 2021. С. 35. URL: <https://surl.li/qqqbqk> (дата звернення: 12.10.2025).
2. Greenhouse gas emissions under the EU Emissions Trading System. *European Environment Agency (EEA)*. URL: <https://surl.li/dls1sw> (дата звернення: 12.10.2025).
3. Національна система торгівлі квотами на викиди парникових газів: європейський досвід та український шлях. *Робота народних депутатів в Криворізькому окрузі*. URL: <https://surl.li/thwjkt> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Уніят А., Романюта Е., Робейко О. Розширення системи міжнародної торгівлі викидами ЄС (EU ETS) як важливий крок до глобального скорочення викидів і сталого майбутнього для всієї планети. 2024. С. 1-19. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14571218> (дата звернення: 12.10.2025).
5. Про Австрійський національний ETS: досвід запуску системи торгівлі викидами. *Державна екологічна інспекція України*. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/2651> (дата звернення: 12.10.2025).
6. Європейський Зелений Курс. *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/eu-green-deal.html> (дата звернення: 12.10.2025).
7. Пакет ЄС «Fit for 55». *Екодія*. URL: <https://surl.li/neaabzk> (дата звернення: 12.10.2025).
8. *Low Carbon Ukraine*. URL: <https://surl.li/korgpn> (дата звернення: 12.10.2025).
9. 'One Year On' - Implementation of the European Union's Carbon Border Adjustment Mechanism – January 2025. *New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade*. URL: <https://surl.li/shovrp> (дата звернення: 12.10.2025).
10. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : Закон України від 12.12.2019 № 377-IX : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text> (дата звернення: 12.10.2025).
11. Моніторинг, звітність та верифікація викидів парникових газів (МЗВ) з установок. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: <https://surl.li/nylrhk> (дата звернення: 12.10.2025).
12. Про затвердження плану заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 21.02.2025 № 146-р. URL: <https://salo.li/9Ec555A> (дата звернення: 12.10.2025).
13. Затвердження дорожньої карти впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів: аналіз ключових аспектів та перспектив для України. *Офіс зеленого переходу*. URL: <https://surl.li/tsbxnu> (дата звернення: 12.10.2025).
14. Запуск СТБ в Україні: експерти попередили про потенційні ризики. *ЕкоПолітика*. URL: <https://surl.li/eonwbt> (дата звернення: 12.10.2025).
15. Унаслідок введення СВАМ Україна може втратити \$7,2 млрд ВВП до 2030 року – AgroNews. *AgroNews*. URL: <https://surl.li/ysniip> (дата звернення: 12.10.2025).
16. *United Nations Development Programme*. URL: <https://surl.li/lkivmn> (дата звернення: 12.10.2025).
17. Запровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні: можливості та виклики. *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/zaprovadzhennia-stv-v-ukraini.html> (дата звернення: 12.10.2025).
18. Українські агрокомпанії ознайомились із європейською системою торгівлі квотами на викиди парникових газів (ETS). *Торгово-промислова палата України*. URL: <https://surl.li/jqrokk> (дата звернення: 12.10.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025
 Дата публікації: 28.11.2025